

SLOŽKY VÝCHOVY

- Souvisí s cíli výchovy, základní pedagogickou kategorií
- Cíle jsou obecné – proto složky (součásti výchovy)
- Pomáhají konkretizaci cílů
- Odráží se v nich konkrétní požadavky na rozvoj člověka
- Vzájemně se doplňují, ovlivňují

- Lze vycházet
 - Z požadavků společnosti
 - Z respektování stránek osobnosti
- Složky výchovy se mění s vývojem společnosti
- **Cíl – umožnit orientaci v životních situacích**

VE VĚZNI CÍCH TO JSOU:

Pracovní aktivity

Do první oblasti zařazujeme pracovní aktivity, respektive začlenění do zaměstnání. Ve vězení je pro odsouzené zvláště práce velikou motivací. Pokud odsouzený pracuje, jeho trest mu daleko rychleji utíká, navíc se cítí být potřebný. Nemalou roli hraje i jedincův dobrý pocit z řádně odvedené práce a pochvala ze strany zaměstnanců věznice.

Začleňování odsouzených do zaměstnání se děje dle délky trestu, kvalifikace, trvání trestu, ale i motivací k práci samotného odsouzeného. Odsouzení mají možnost navštěvovat tzv. „pracovní terapie“, které jsou realizovány pracovníky Vězeňské služby České republiky

s požadovaným odborným vzděláním. Odsouzení tak mohou pracovat jako uklízeči ve věznicích, vyměňovat ložní prádlo, suplovat údržbáře či chystat jídla. Jde tedy o potřebné činnosti k udržení chodu věznice (Černíková, 2008). Názorů odborné i laické veřejnosti je na život ve věznicích nespočet. Většina ovšem považuje za správné, aby odsouzení „chodili do práce“ v co největší míře (Vězeňský tým Českého helsinského výboru, 2003). Jelikož do negativních sociálních důsledků výkonu trestu odnětí svobody spadá i růst zadluženosti, je práce i z tohoto hlediska pro odsouzeného velice důležitá (Sochůrek, 2002). V Zákoně o výkonu trestu odnětí svobody (1999), je tato povinnost definována. Odsouzený ve výkonu trestu dle výše uvedeného zákona musí pracovat, jestliže je mu přidělena práce a není uznán dočasně neschopným či uznán k výkonu práce zdravotně nezpůsobilým. Podle Hály (2005) je hlavním významem pracovní činnosti rozvinutí pracovních zvyků u těch jedinců, kteří je doposud nezískali, avšak zároveň i zachování těchto zvyků u jedinců, kteří před nástupem do vězení pracovali. Práce, která dává smysl, je organizovaná a odborně řízená, je zárukou vytvoření pracovních návyků a z nich vyplývajících osobnostních vlastností.

Vzdělávací činnosti

Do druhé oblasti zařazujeme vzdělávací činnosti, které jsou neméně důležitým článkem programu zacházení a také hlavní částí této práce. Vzdělávání je pro odsouzené velice významné v době, kdy jsou za mřížemi, ale i po propuštění, jelikož jim s vyšší kvalifikací roste nabídka pracovních příležitostí. Společně s pracovními aktivitami se velice dobře doplňují (Mühlpachr, 2008).

Dle Netíka (1998) zahrnují vzdělávací aktivity vzdělávání organizované nebo uskutečňované středním odborným učilištěm a učilištěm. Dále pak vzdělávání, které vedou a na které dohlížejí zaměstnanci Vězeňské služby České republiky, konkrétně pracovníci oddělení výkonu trestu. Poslední vzdělávací aktivita se realizuje v korespondenčních

kursech a v propleteni základních, středních, vyšších odborných a taktéž vysokých škol na území České republiky (Netík, 1998).

Vzdělání odsouzeného je základní složkou týkající se výchovných postojů ke každému jedinci. Většina odsouzených nemá ukončené ani základní vzdělání, někteří z nich absolvovali zvláštní školy, v současné době nazývané speciální či praktické. Hlavním cílem vzdělávání je dát šanci jedincům ve výkonu trestu odnětí svobody, aby dokončili základní či praktickou školu, realizovali se v oboru, byli součástí rekvalifikačního kurzu nebo si zvýšili kvalifikaci. V rámci vzdělávacích činností je možné absolvovat i středoškolské a vysokoškolské vzdělání.

Netík (1998) uvádí, že se vyučování může realizovat prezenční nebo večerní formou, která se ovšem nevztahuje na mladistvé. Dle Mezníka, Kalvodové, Kuchty (1995), dokazují výzkumy fakt, že vzdělávání pouze ve všeobecných předmětech nemá prakticky žádný výchovný účinek. V poslední době se tedy dbá o vzdělávání vězňů v pracovních oborech, kde je možná kvalifikace nebo rekvalifikace v administrativně, technických zaměstnáních či řemeslech. Dle Motejla (2010) se zdůrazňuje vzdělávání hlavně mladých vězňů spolu s jedinci vyžadujícími speciální potřeby. Rada Evropy považuje výchovu a vzdělávání za díl vězeňského režimu. Vzdělávání by mělo být staveno do roviny spolu s pracovní činností, ovšem vězeň nesmí být vzděláváním finančně či jinak znevýhodněn. V každé věznici musí být taktéž knihovna, která by měla mimo jiné obsahovat množství vzdělávacích knih. Výchova vězňů by měla být začleněna do výchovně vzdělávací struktury jednotlivé země, aby byli bez problému schopni po propuštění z výkonu trestu dalšího vzdělávání či pokračování ve specializovaném výcviku. Černíková (2005) ve své publikaci potvrzuje, že vzdělávání odsouzených je na stejné úrovni jako zaměstnání a může být taktéž uskutečňováno v pracovní době (Černíková, 2005).

Vzdělávací aktivity jsou realizovány hlavně **Středním odborným učilištěm** Vězeňské

služby České republiky, které bylo na základě rozhodnutí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky s účinností od 20. 6. 1996 začleněno mezi školy České republiky. Škola je oprávněna vydávat vysvědčení a výuční listy, aniž by bylo patrné, že studium bylo vykonáno ve výkonu trestu odnětí svobody. Jedinci, kteří studium nedokončí v průběhu výkonu trestu, ho mají možnost „dotáhnout“ do zdárného konce na příslušné škole (Řád výkonu trestu odnětí svobody, 1999).

Vzdělávacích aktivit je velmi mnoho a liší se podle možností dané věznice. Vzdělávací aktivity ve věznici Valdice budou popsány v následující kapitole. Obecně nejhojnějšími aktivitami jsou jazykové kurzy, kurzy práce na počítači, kurzy orientované na výtvarné techniky, kluby filmového diváka atd. Zisk nových poznatků, především pak praktických dovedností vede k nárůstu kvalifikace odsouzených. Zejména se rozšiřuje jejich uplatnění na trhu práce po propuštění z výkonu trestu. Vzdělávání cílí zejména na mladé jedince a prvovězněné (Biedermanová, Petras, 2011).

Speciálně výchovné aktivity

Mühlpachr (2008) uvádí i třetí část programu zacházení, a sice speciálně výchovné aktivity. Těmi rozumíme speciální postupy, mající na starost zaměstnanci věznice, kteří vykonávají funkce pedagogů, psychologů či vychovatelů. Do této skupiny zařazujeme například psychoterapii, sociální výcvik, arteterapii, pohybovou arteterapii a souhrnně je označujeme jako terapeutické aktivity.

Zájmové činnosti

Další část programu zacházení uvádí Černíková (2008), a jsou jimi zájmové činnosti. Do těch můžeme zařadit různorodé jednotlivé, ale i společné zájmové činnosti. Máme na mysli například šachy, tenis, společenské hry, hudební nebo akvaristický kroužek. O tyto aktivity

se starají pracovníci s odborným vzděláním a jejich cílem je rozmach schopností a dovedností, které jsou nepostradatelné v reálném životě (Černíková, 2008). Mimo uvedené aktivity mohou odsouzení navštěvovat také oddílovou knihovnou, ovšem pouze v době, která je vymezena týdenním plánem pedagoga. Mají dokonce možnost sledovat televizní pořady či filmy, které vybírá pedagog (Vězeňská služba České republiky, 2012).

Oblast utváření vnějších vztahů

Jako hlavní součást programu zacházení uvádí Černíková (2008) oblast utváření vnějších vztahů neboli tzv. extramulární programy. Do této oblasti zařazujeme spojení se světem „venku“, tzn. s rodinou, příbuznými, nejbližšími přáteli a osobami, na kterých odsouzeným záleží nejvíce. Zaměstnanci věznice se snaží tyto vztahy utužit a posílit. Děje se to prostřednictvím klasických návštěv, ale i návštěv, kdy je odsouzenému umožněno setkat se s dotyčnou osobou o samotě, tedy aniž by je sledoval pracovník věznice. Pokud řeší odsouzený např. vztahové problémy, je mu nápomocen sociální pracovník a také vychovatel (Černíková, 2008).

Novotná (2008) ve své publikaci uvádí, že by měl program zacházení zahrnovat jasný cíl, který posune odsouzeného v jeho hodnotové orientaci. Hodnotová orientace by měla být vyjádřena jeho jednáním a chováním v souvislosti s cílem v lišícím se rozměru vzdělávací, pracovní, zájmové a speciálně výchovné aktivitě. Program zacházení nelze zpracovat tehdy, jestliže je trest odsouzeného jedince nebo jeho zbytek, kratší než tři měsíce.

Novotná (2008) také popisuje vytváření programu zacházení. Program zacházení se realizuje při nástupu odsouzeného do nástupního oddělení a vypracovává se díky podkladu, respektive komplexní zprávě o odsouzeném. Přihlíží se na délku trestu, profil osobnosti a příčiny trestné činnosti. Komplexní zpráva je tedy souhrnem všech dokladů o odsouzeném jedinci, výsledků jeho posouzení od speciálního pedagoga, psychologa, sociálního

pracovníka a psychologa (Novotná, 2008).

Jak je to s efektivností programu zacházení? Ta je obzvláště závislá na prostorech, materiálních potřebách a samozřejmě i na odbornosti pracovníků věznice. Nejvíce je ovšem program zacházení úspěšný, pokud se k němu sám odsouzený staví kladně a má o něj zájem (Vězeňská služba České republiky, 2012). Novotná (2008) uvádí, že pokud si jedinec nevybere žádný program zacházení, který mu je nabízen, stanoví mu vnitřní řád věznice tzv. **minimální program zacházení**. Základním faktorem tohoto programu je přidělená činnost na základě fyzického stavu odsouzeného. Není výjimkou, že při minimálním programu zacházení, nedělá odsouzený vůbec nic, jelikož nabídka práce ve věznici je omezená (Novotná, 2008).